

Preanalytická a postanalytická fáze klinicko- biochemické diagnostiky

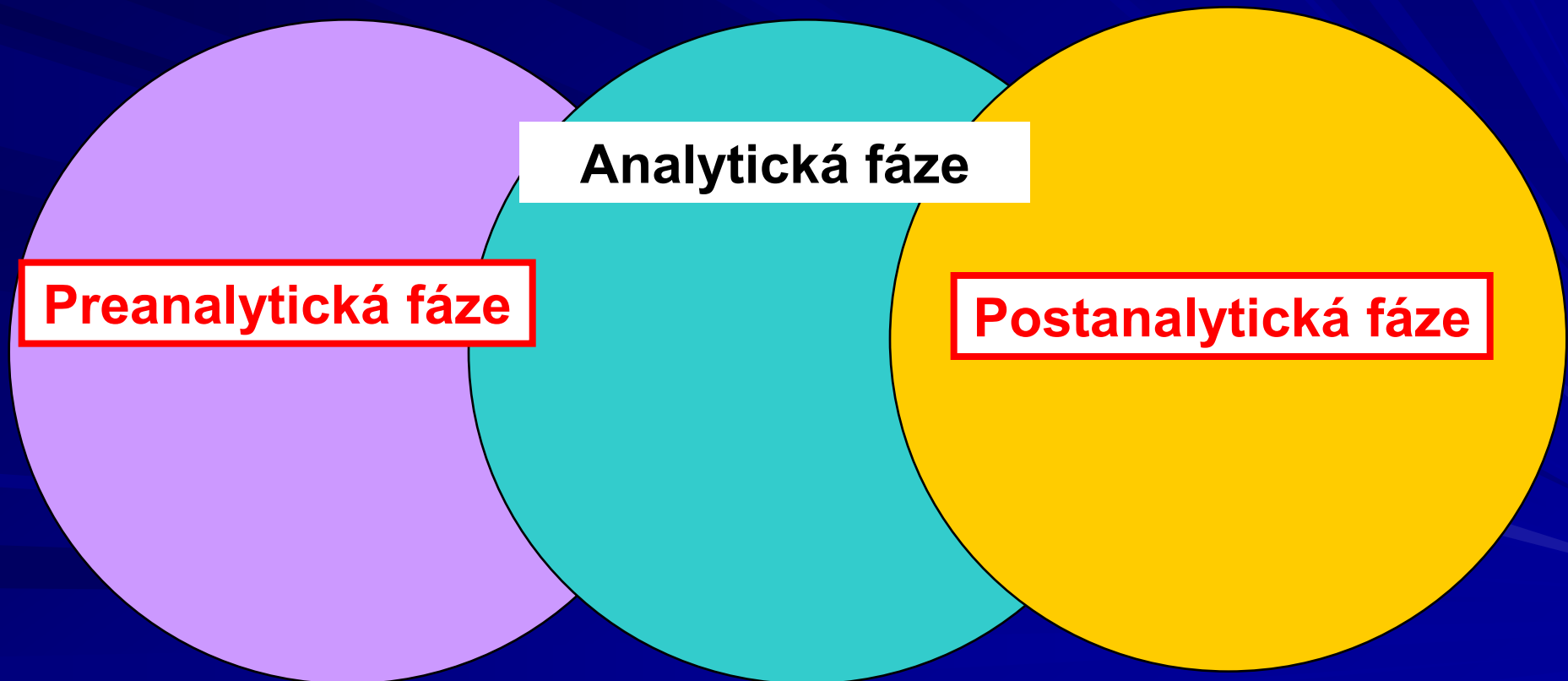
Petr Breinek

Pre a Postanalytika 2014

Specifické rysy (procesy) klinicko - biochemické analytiky

Požadavek → Výsledek

Analytická fáze nemůže korigovat chyby fáze preanalytické (G.von Boroviczeny)

Frekvence laboratorních chyb

- Preanalytická fáze 46 - 68%
- Analytická fáze 7 – 13%
(POCT, point-of-care testing až 40%)
- Postanalytická fáze 18 – 47%

Literatura

- Doporučení odborných společností
www.cskb.cz

Česká společnost
klinické biochemie

Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně

česky | english

Hledat

ČSKB | Odborné akce | Vzdělávání | Časopisy | **Doporučení** | Stanoviska | Spolupráce | Sekce laborantů | Kvalita | Legislativa | Odkazy | Diskusní fórum

Kalkulátory

Doporučení

Název	Vydáno	Smysl	Revize	Aktuální verze
Cílený screening celiakální sprue (CS)	únor 2009	Na vzniku tohoto programu se aktivně podíleli členové Komise MZ ČR pro CS, text byl projednán a podpořen 15 odbornými společnostmi ČLS JEP		<i>aktuální</i> Publikováno v Klin. Biochem. Metab., 17 (38), 2009, No. 1, p. 55–56 (pdf ke stažení)
Doporučení České nefrologické společnosti a České společnosti klinické biochemie ČLS JEP k vyšetřování glomerulární filtrace	březen 2009	orientace v postupech vyšetření glomerulární filtrace		<i>aktuální</i> Publikováno v Klin. Biochem. Metab., 17 (38), 2009, No. 2, p. 109–117. PDF ke stažení

➤ Jiné zdroje - www.labtestonline.cz

DOMŮ AU DE ES GR HU IT PL UK US

Lab Tests Online^{CZ}

Informace pro laickou a odbornou veřejnost o laboratorních vyšetřeních

Nekomerční web

K rychlé navigaci v rámci Lab Tests Online použijte tlačítko Hledat a níže uvedená menu

Hledat

Vyšetření

Nemoci a obtíže

Screening

▶ ÚVODNÍ STRÁNKA

▶ NOVINKY

▶ O LABORATORNÍM VYŠETŘENÍ

▶ O NÁS

▶ MAPA STRÁNEK

▶ SLOVNÍČEK

▶ PODMÍNKY UŽITÍ

▶ VYŠETŘENÍ

provozovatelé

 ČESKÁ SPOLEČNOST KLINICKÉ BIOCHEMIE

 CZEDMA

ALT

Další název: glutamát-pyruvát dehydrogenáza (GPT)
Oficiální název: Alaninaminotransferáza
Související vyšetření: [AST](#), [ALP](#), [Bilirubin](#), [Jaterní profil](#)

Vyšetření

Jak je vyšetření využíváno?
Kdy je vyšetření požadováno?
Co výsledek vyšetření znamená?
Další informace v souvislosti s tímto vyšetřením

Jak je vyšetření využíváno?
ALT stoupá při jaterních nemocech. ALT je hodnoceno spolu s dalšími enzymy, jako je alkalická fosfatáza (ALP) a aspartátaminotransferáza (AST) a dalšími testy s cílem lépe určit jaterní onemocnění.

Kdy je vyšetření požadováno?
Lékař indikuje vyšetření ALT (a řadu dalších testů) při

 poslat stránku e-mailem
 vytisknout stránku

- > Základní informace
- > Vyšetřovaný parametr
- > Vyšetření
- > Informace o laboratorním vyšetření
- > Časté otázky
- > Další dotazy
- > Literatura a odkazy

GLOSSARY

- ▶ **Ikterus**
- ▶ **Enzym**
- ▶ **Cirhóza**

Preanalytická fáze I

- ✓ **Mimolaboratorní**
- ✓ **Laboratorní**

Preanalytická fáze II

- ✓ **Faktory neovlivnitelné**
- ✓ **Faktory ovlivnitelné**

Mimolaboratorní preanalytická fáze

- **Příprava pacienta** před odběrem biologického materiálu
- **Odběr** biologického materiálu
- **Identifikace** (označení) vzorku a žádanky
- **Transport** do laboratoře

Příprava pacienta před odběrem biologického materiálu

- Informovanost pacienta
- Režim před odběrem

G-01a Orální glukózový toleranční test (oGTT)

POKYNY PRO PACIENTY

Vážená paní, vážený pane,

Váš ošetřující lékař Vám doporučil vyšetření glykemické křivky tj. "orálního glukózového tolerančního testu" (oGTT).

Účel vyšetření:

oGTT (glykemická křivka) je vyšetření, které slouží k odhalení onemocnění cukrovkou (Diabetes mellitus).

Vzhledem k tomu, že se jedná o stanovení závažné diagnózy, prosíme Vás o spolupráci a důsledné dodržení všech uvedených pokynů pro vyšetření !

Příprava na vyšetření

- dostavte se v 6:45 hodin do odběrové místnosti laboratoře - viz adresa v záhlaví
  - přijďte LAČNÝ tj. od večera 18 hodin již nic nejezte, nepijte slazené tekutiny (lačnění má trvat 10 –14 hodin)
  - není vhodné žíznit, pijte jen neslazené tekutiny tj. neslazený čaj, minerálku bez příchutí nebo čistou vodu
  - jste-li kuřák, před vyšetřením nekuřte (po dobu 10 - 14 hod před vyšetřením)
  - minimálně 24 hodin před vyšetřením vynechejte alkoholické nápoje včetně piva
  - 1 - 3 dny před vyšetřením konzumujte běžnou stravu bez omezení cukru
  - je povolena běžná fyzická zátěž (je třeba vyloučit nadměrnou tělesnou námahu)
  - po dohodě s ošetřujícím lékařem vynechejte ráno v den vyšetření léky, které vynechat lze;
- pravidelně užívané léky můžete užít v obvyklou dobu, ale zapít pouze čistou vodou;
- laborantce, která s Vámi bude provádět vyšetření, nahlaste užívané léky
- přineste sebou žádanku na vyšetření vyplněnou od odesílajícího lékaře s uvedením poslední hodnoty hladiny krevního cukru (glukózy) nalačno a toto písemné poučení
- vyšetření se neprovádí po noční směně, při akutním onemocnění a do 6 týdnů po operaci nebo jiném, vážnějším onemocnění, při horečnatém onemocnění, u průjmových onemocnění a u žen v období menstruace·

Průběh vyšetření

- vyšetření se skládá z odběru krve z loketní žíly nalačno
- potom následuje podání zátěžové dávky cukru (75 g glukózy), kterou vypijete jako sladký ochucený nápoj během 5 – 10 minut v množství 350 ml
- následující 2 hodiny budete dodržovat tělesný klid (setrváte vsedě – nebudete chodit)
- během vyšetření nekouřit, nejíst a nepít
- za 2 hodiny po vypití nápoje následuje druhý odběr žilní krve, tím je vyšetření ukončeno

Ve vzorcích krve bude stanovena hladina glukózy.

Upozornění na možná rizika

Po vypití nápoje s glukózou se může vzácně dostavit pocit nevolnosti, nucení na zvracení nebo zvracení či průjem. V případě jakýchkoliv zdravotních potíží ihned uvědomte zdravotnický personál.

Po skončení vyšetření je možné setrvat ještě po dobu další 1 hodiny na našem oddělení vzhledem k možnému riziku kolapsového stavu v důsledku poklesu hladiny krevního cukru po zátěži. Je vhodné mít s sebou svačinu, kterou po skončení testu sníte.

Vyhodnocení vyšetření

S výsledkem vyšetření Vás seznámí Váš ošetřující lékař, kterému výsledky zašleme.

Upozornění

Vyšetření nemá být prováděno v případě, že předchozí hladina glukózy v krvi nalačno přesahuje hodnotu 7,0 mmol/l.

Děkujeme Vám za spolupráci.

Informovaný souhlas pacienta

**Prohlašuji, že jsem byl poučen o vyšetření a souhlasím s jeho provedením
V Brně.....podpis pacienta**

Váš termín vyšetření.....

**Místo vyšetření: Oddělení klinické biochemie
budova D2, IV. patro - ambulance, odběrová místnost
Fakultní nemocnice u svaté Anny v Brně
Pekařská 53**

Odběr biologického materiálu

B- KREV

S- SÉRUM

P-PLAZMA

U- MOČ

MOZKOMÍŠNÍ MOK (likvor)

STOLICE

MOČOVÝ KÁMEN

VÝPOTEK

SLINY

POT

Odběr biologického materiálu

- Načasování odběru
- Místo odběru
- Poloha při odběru
- Způsob odběru a odběrové systémy
- Turniket,...

Odběrové soupravy

■ **Jednorázové**

■ **Sérum** gel x aktivátor srážení

■ **Plazma** heparin-NH₄, -Li, EDTA, NaF, citrát, ...

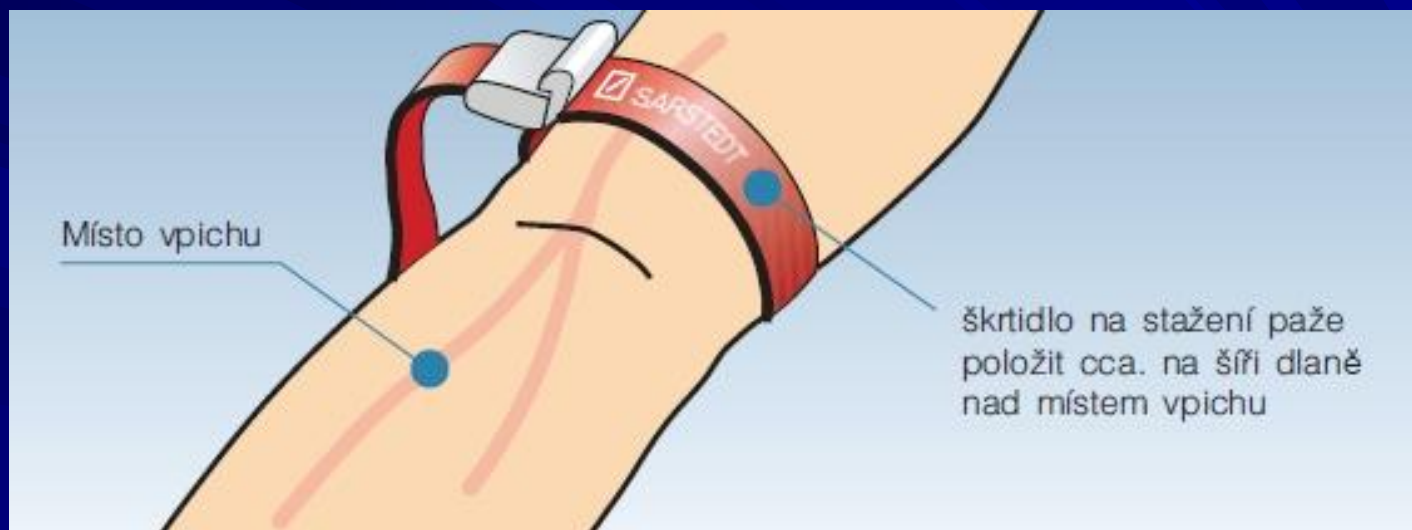
Serum Aktivátor srážení
Serum-Gel Aktivátor srážení
Plasma NH ₄ - Heparin
Plasma Lithium-Heparin
Plasma Lithium-Heparin Gel
Hematologie Kalium- EDTA
Glukóza Fluorid
Srážlivost Citrát
Sedimentace FW Citrát
Krevní plyny ASTRUP Lithium- Heparin
Neutral bez plnění

■ B-KREV

- VENÓZNÍ / ŽILNÍ
- ARTERIÁLNÍ
- KAPILÁRNÍ

Odběr žilní krve

Kapilární odběr – místa odběru

Odběr vždy po hyperemizaci

■ S-krevní SÉRUM

– SRÁŽLIVÁ krev

doba srážení 30min a více

centrifugace 10 min, 1500x g

■ P-krevní PLAZMA

- NESRÁŽLIVÁ krev
HEPARIN-Li,Na,NH₄,
EDTA
CITRÁT
OXALÁT

■ U- MOČ

JEDNORÁZOVÁ
SBÍRANÁ

Identifikace analyzovaného vzorku a laboratorní žádanky

- Laboratorní žádanka
- Čárové kódy
- Informační systémy

The screenshot displays a complex laboratory request form for 'AKUTNÍ BIOCHEMICKÉ VYŠETŘENÍ' (Emergency Biochemical Examination). The form includes various sections for patient identification, laboratory location, and test selection. Key elements include:

- Patient Information:** Fields for Rodné číslo (National ID number), Příjmení (Surname), Jméno (First name), and Pláče (Kód pojišťovny) (Insurance code).
- Diagnosis and Referral:** Fields for Diagnóza (Diagnosis), Nákl. středisko (Referral center), and Oddělení (Department).
- Ordering Physician:** Fields for IČZ (Specialty code) and Odbornost (Specialty).
- Ordering Facility:** Fields for Razítko zařízení (Institution stamp) and Jmenovka lékaře (Physician name).
- Collection Date and Time:** Fields for Datum odběru (Collection date) and Čas odběru (Collection time).
- Barcode:** A large barcode area for specimen tracking.
- Test Selection Tables:**
  - Krev (Blood):** ABR - kapilární, ABR - venózní, ABR - arteriální, Plazma (Laktát, Amoniak).
  - Plazma / Sérum (Plasma / Serum):** Renální soubor (TPJ ledviny), ZBV, Nařazení soubor (Bilikoviny - celkové, Albumin, CRP), LD, HBD, CK, TROPONIN-I, CKMB, AMS, CHE, Osmolalita.
  - Moč (Urine):** Chemický + sediment, Kreatinin, clearance, Glukóza + ketony, Osmolalita, Glukóza kvant., Močovina, Kreatinin, Nařazení, AMS, Chlорidy, Calolium.
  - Léky (Medications):** Digoxin, Theofylin, Cylitospirin, FK 506, Glukóza, Močovina, Kreatinin, Bilirubin celkový, Bilirubin přímý, Osmolalita.
  - Toxicologická vyšetření (Toxicological examinations):** CO.Hb (krev), Barbituráty (sérum), Barbituráty (moč), Salicyláty (sérum), Salicyláty (moč), Fenothiaziny (moč).
  - Likvor (Cerebrospinal fluid):** Vzhled, Pandý, glukóza, elementy, Chlорidy.
- STATIM:** A prominent 'STATIM' stamp indicating the urgency of the tests.
- Additional Fields:** Číslo požadavku (číslo OKB) (Request number), Doplnující údaje pro výpočty (Additional data for calculations) for Množství moče (Urine volume), Čas (Time), Tělesná hmotnost (Body weight), and Tělesná výška (Body height).
- Footer:** Žádanka ver. 008 and performance instructions for different testing scenarios.

Laboratorní příručka, Směrnice, SOP,
Preanalytická příručka,...

norma ČSN EN ISO 15189

Povinné údaje na laboratorní žádance

Rodné číslo

Příjmení

Jméno

Plátce (kód pojišťovny):

Diagnóza

Nákl. středisko

Oddělení

ETIKETA

IČZ

Odbornost

Razítko zařízení:
Jmenovka lékaře

Datum odběru

Čas odběru

Den Měsíc Rok
1 9 9

Hodina Minuta

Transport biologického materiálu

- Donáška
- Automobilová a jiná přeprava
- Potrubní pošta, ...

Časová odezva (TAT, turnaround time)

je doba, za kterou je k dispozici výsledek

- TAT laboratorní
- TAT celkový

Laboratorní preanalytická fáze

- Příjem a identifikace vzorků
- Centrifugace vzorků
- Alikvotace a třídění vzorků
- Skladování vzorků před analýzou
- Úprava vzorků před vlastní analýzou

Příjem a identifikace analyzovaného vzorku a laboratorní žádanky

- Laboratorní žádanka
- Čárové kódy
- Informační systémy

AKUTNÍ BIOCHEMICKÉ VYŠETŘENÍ
Oddělení klinické biochemie
Fakultní nemocnice U sv. Anny
Pekařská 53. 656 91 BRNO

Číslo požadavku (výsra OKB)

STATIM

VÝSLEDKY TELEFONOVAT NA TEL. ČÍSLO

Doplňující údaje pro výpočty
Množství moče [ ] ml
Čas [ ] h
Tělesná hmotnost [ ] kg
Tělesná výška [ ] cm
Bez těchto údajů nebudou clearance a odpady vypočteny

Krev	Plazma / Sérum	Moč
ABR - kapilární *	Renální soubor (TPL ledviny)	Chemický + sediment
ABR - venózní *	Albumin	Glukóza + ketony
ABR - arteriální *	ZBV	Glukóza kvant.
	Natřium	Natřium
	Kalium	Kalium
	Chloridy	Chloridy
	Calcium	Calcium
	Lithium	
	LD	
	HBD	
	CK	
	TROPONIN-I	
	CKMB	
	AMS	
	ChE	
	Osmolalita	

Provádí se v SO a NE od 8^h do 12^h hod.
Provádí se po tel. domávkě
Provádí se v SO a NE, výsledky po 19. hod.

Žádanka ver. 008

Laboratorní příručka, Směrnice, SOP,
Preanalytická příručka,...

norma ČSN EN ISO 15189

- **optické laserové čtecí zařízení OMR 16 s dekodérem čárových kódů (2 z 5)**

Centrifugace

$$RCS = 1,118 \cdot 10^{-5} \cdot r \cdot n^2$$

RCS relativní centrifugační síla

udává, kolikrát je odstředivé zrychlení u dna zkumavky větší než gravitační zrychlení g ($g=9,81 \text{ m.s}^2$)

r kolmá vzdálenost dna zkumavky od středu rotoru (cm)

n počet obrátek rotoru centrifugy/min

Podmínky centrifugace jsou specifikovány:

- RCS (g)
- dobou (min)
- teplotou

Pro krev: 5-10 min, 1000-2000 g, 20-22°C

(separační gel): 10 min, 1600-2000 g, 20-22°C, nesmí se recentrifugovat

Alikvotace a třídění vzorků

Manuální

Automatizovaná

Skladování a úprava vzorků

Laboratorní příručka

Směrnice, SOP

Preanalytická příručka,...

Četnost preanalytických chyb

- Hemolýza 40 - 70%
- Nevhodný vzorek 19 – 46%
- Chybná identifikace 1 – 2%
(značení odběrových nádobek/zkumavek 50%,
zadávání dat do LIS 22%)

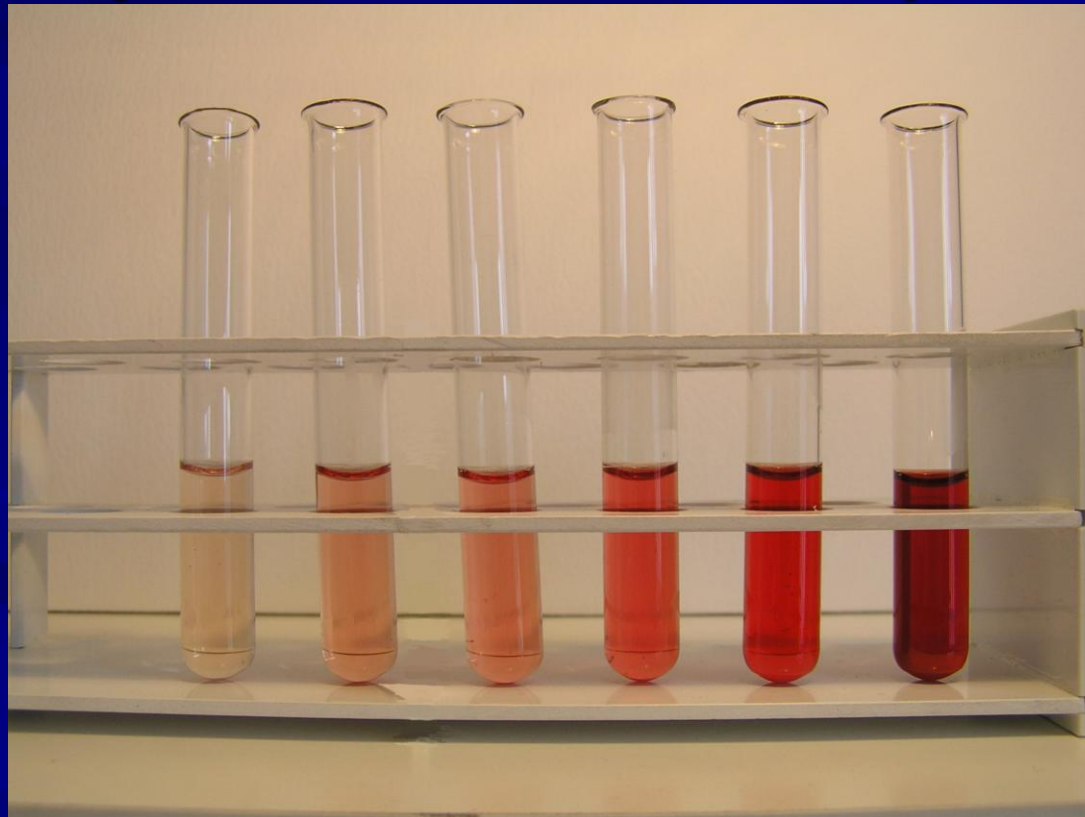

Hemolýza

➤ in vitro > 98%

➤ in vivo < 2%

ovlivňuje minimálně 40 analytů

Vznik hemolýzy (in vitro)

- Odběr
- Transport
- Zacházení
- Skladování (mimo i v laboratoři)

Možné příčiny hemolýzy

- Mechanická
- Osmotická
- Tepelná
- Chemická

Preanalytická fáze II

- ✓ Faktory neovlivnitelné
- ✓ Faktory ovlivnitelné

Faktory neovlivnitelné

- ✓ Pohlaví
  - ✓ Věk
- } zohledněny v referenčních mezích
- ✓ Rasa, etnická a sociální skupina
  - ✓ Cyklické změny (denní, roční)
  - ✓ Intraindividuální variabilita (lze minimalizovat opakovanými odběry)
  - ✓ Gravidita (↑ hCG, prolaktin, GFR, sedimentace Ery, placentární ALP,...)

- ✓ Biologický poločas
- ✓ Současně probíhající jiná nemoc

Faktory ovlivnitelné

- ❖ Stravovací návyky (dieta, lačnění, dehydratace)
- ❖ Léky (interference chemická, farmakologická, biologická)
- ❖ Fyzická aktivita před odběrem
- ❖ Poloha při odběru
- ❖ Stres
- ❖ Nadmořská výška
- ❖ Diagnostické a terapeutické zásahy (operace, infuze, transfuze, dialýza, ozařování,...)
- ❖ Mechanické trauma

Postanalytická fáze (POF)

Výsledek analýzy → výdej laboratorního nálezu

Soubor laboratorních činností začínajících po analytické fázi a zajišťující přeměnu analytického výsledku na informaci podloženou důkazy → **správná interpretace laboratorních výsledků**

Vyžaduje:

- **Komunikaci** s kliniky
- **Znalost** odborné literatury a doporučení odborných společností

Činnosti postanalytické fáze

✓ Autorizace (validace) výsledků

analytická (IKK) – klinická

✓ Interpretace výsledků

• Výdej výsledků

tisk – LIS/NIS – telefon - fax

• Uskladnění vzorků

teplota – čas - značení

• Další postanalytické činnosti

vykazování výkonů ZP – statistika

• Konzultace a konzilia

Autorizace (validace) výsledků

- Sledování všech „hlášení“ analyzátorů
- Sledování všech „hlášení“ LIS
- Delta-check
- Kritická diference (CD%)
- Srovnání s předchozími výsledky v archivu
- Srovnání s ostatními laboratorními výsledky
- Srovnání s diagnózou